

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Піхняк Т.А., Кобилецька М.А.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Досліджено економічну сутність безготівкових розрахунків в сучасних умовах господарювання. Розглянуто види розрахункових документів при здійсненні безготівкових розрахунків та проблеми обліку грошових коштів.

Ключові слова: грошові кошти, поточний рахунок в банку, безготівкові розрахунки, грошовий потік.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині Україна активно прагне зміцнити свої позиції на зовнішньому ринку як країна з ринковою економікою. Набувають все більшого значення зовнішньоекономічні відносини для діючих суб'єктів української економіки, зростає частка експорту, залучаються іноземні інвестиції в зовнішньоторговельних відносинах.

За ринкових умов економіки кожне підприємство для здійснення безготівкових розрахунків з іншими суб'єктами господарювання, а також для зберігання власних коштів відкриває поточні рахунки в банках. Відкриті рахунки в банках для підприємств є необхідною складовою безперервної виробничої та фінансової діяльності підприємств.

Сучасні умови існування підприємств, а також процеси, що протікають в економіці України ще раз підтверджують важливість і необхідність грошових коштів для здійснення фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Від організації безготівкових розрахунків у господарському обороті залежить ефективність функціонування кожного суб'єкта підприємницької діяльності і економіки в цілому.

Водночас, організація обліку безготівкових розрахунків має забезпечувати достатні умови для взаємного контролю договірних відносин між поставачальниками й покупцями з дотримання умов контролю банківських установ за правилами розрахунків згідно з чинним законодавством [3].

Запорукою успішного функціонування підприємства в даних умовах є ефективне управління грошовими коштами та їх потоками.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання обліку, аналізу та контролю операцій, пов'язаних з безготівковими розрахунками за продукцію та послуги розглядалися в роботах як вітчизняних науковців М. Білухи, І. Бланка, Ф. Бутиця, С. Голова, В. Горелкіна, В. Завгороднього, А. Кузьмінського, А. Мазаракі, Є. Мниха, В. Сопка та ін., так і закордонних науковців Д. Блейка, Ф. Вуда, Є. Бріггема, та ін.

Потрібно зауважити, що враховуючи швидкий глобальний вплив на економіку держави в цілому та окремі підприємства, досить мало розглянуто питань, пов'язаних із формуванням в обліковій системі підприємства інформації, яка б дала змогу оцінити рух та ефективність використання грошових коштів в безготівковій формі.

Французькі економісти, такі як Колас Б., Перар Ж., Гу Д., Сулье Д. вважають, що необхідно використовувати зовсім інший підхід до організації обліку грошових коштів, який би відповідав сучасним вимогам.

З точки зору Бутиця Ф.Ф., в організації обліку грошових коштів на поточних рахунках в банках виникають проблеми у зв'язку з тим, що підприємствам дозволено відкривати поточні рахунки в необмеженій кількості, саме це ускладнює здійсню-

вати контроль за рухом грошових коштів. Бутинець Ф.Ф. рекомендує обмежити кількість банків, з якими можуть співпрацювати (відкривати рахунки). Це дозволить краще контролювати організацію обліку грошових коштів на поточних рахунках в банках.

Суторміна В.М. вважає, що необхідно у звітності ілюструвати рух грошових коштів в розрізі видів діяльності підприємства з виходом на кінцевий результат – зміну залишків коштів за звітний період.

Цілі статті. Розглянути економічну сутність безготівкових розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Грошові кошти визначаються як гроші та будь-які документи, які приймаються банками до вкладу та негайно відносяться на рахунок вкладника [12].

Грошові кошти присутні на початковому та кінцевому етапах облікового циклу, який включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також отримання виручки. Роль грошових коштів на підприємстві є багатогранною.

Більшість операцій, що здійснюються на підприємстві, пов'язані з рухом грошових коштів, проведенням розрахунків між підприємствами. Рух коштів, що виступає як надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів, утворює грошові потоки.

Відповідно до МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» грошові потоки – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів [9].

Доктор економічних наук, професор І. А. Бланк вважав що, «грошовий потік (cash flow) – основний показник, що характеризує ефект інвестицій у вигляді повернених інвестору грошових коштів. Основу грошового потоку з інвестицій складають чистий прибуток і сума амортизації матеріальних і нематеріальних активів» [2].

Ми стверджуємо що, грошовий потік є сукупністю розподілених у часі надходжень і видатків грошових коштів та їх еквівалентів, генерованих господарською діяльністю підприємства. Рух грошових коштів на підприємстві пов'язаний з факторами часу, простору, структури, ризику і ліквідності.

Саме безготівкові розрахунки є ланкою, що з'єднує кожний суб'єкт господарської діяльності з оточуючим ринковим середовищем, державними фінансами та дозволяє брати участь у процесі виробництва, розподілу та споживання.

Безготівкові розрахунки дозволяють значно зменшити витрати обігу, пов'язані з грошовими розрахунками у господарстві, звести до мінімуму суму грошей, яка знаходиться в обігу. Цією беззаперечною перевагою безготівкових розрахунків їх значення у ринковій економіці не обмежується. Зосередження безготівкового платіжного обороту в кредитній системі дає змогу раціонально використовувати всі тимчасово вільні кошти, що зберігаються на банківських рахунках, для цілей прямого банківського кредитування суб'єктів

ринкових відносин, суттєво прискорювати розрахунки, в тому числі шляхом запровадження найновіших засобів електронного зв'язку. Оскільки зміст безготівкових розрахунків розкривається у розрахункових (платіжних) документах, розрахунки у такий спосіб несуть в собі великі можливості контролю за виконання договірних зобов'язань з боку як одержувачів грошей, так і платників, а в необхідних випадках – з боку контролюючих і правоохоронних органів.

Ми поділяємо думку науковців, що своєчасне й

повне погашення боргових зобов'язань є однією з головних ознак ефективного функціонування економіки в цілому і кожного її суб'єкта зокрема.

У практичній діяльності, підприємства самостійно обирають форми розрахунків, передбачені чинними нормативними документами та вказують їх при укладанні між собою договорів [15].

В довідковій та економічній літературі автори по різному трактують поняття “безготівкові розрахунки” (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття «безготівкові розрахунки» в економічній літературі

№ з/п	Джерело	Визначення
1	Борисов А. Б.	Безготівкові розрахунки – розрахунки, які здійснюються між фізичними і юридичними особами без застосування готівкових грошей шляхом перерахування засобів через банк з розрахункового (поточного) рахунку платника на рахунок їх одержувача [1].
2	Дянів Р. П.	Безготівкові розрахунки – форма грошового обігу, за якою зберігання і рух грошових коштів здійснюється без готівкових грошей, шляхом перерахування грошових сум з рахунку платника на рахунок одержувача [5].
3	Завадський Й. С.	Безготівкові розрахунки – система грошових розрахунків, які проводяться без участі готівки, тобто перерахування банком певної суми з рахунку платника на рахунок одержувача або заліком взаємних вимог підприємств і громадських організацій [6].
4	Загородній А. Г.	Безготівкові розрахунки – розрахунки, що проводяться без участі готівки, тобто в сфері безготівкового грошового обороту [7].
5	Золотогоров В. Г.	Безготівкові розрахунки – розрахунки, які здійснюються без участі готівки, шляхом перерахування певних сум з рахунків платника в банках на рахунок одержувача або шляхом заліку взаємних вимог [8].
6	Партич Г. О.	Безготівкові розрахунки – платежі, які здійснюються шляхом списання коштів із банківського рахунку платника і зарахування їх на банківський рахунок одержувача [11].
7	Савлук М. І.	Безготівкові розрахунки – рух грошей по рахунках у банках, коли вони не виходять за межі банківської системи
8	Сухарський В. С.	Безготівкові розрахунки – платежі, що здійснюються без участі готівки, шляхом перерахування грошових сум з рахунків платників на рахунки одержувачів або зарахування взаємних вимог [13].
9	Щетинін А. І.	Безготівкові розрахунки – організація розрахунків між учасниками суспільного виробництва, які здійснюються без використання готівки, шляхом перерахування коштів з одного розрахункового рахунку на інший [16].

Таблиця 2

Види розрахункових документів при здійсненні безготівкових операцій [14]

Форма документа	Зміст документа
Платіжне доручення	Розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку вказаної суми коштів і її перерахування на рахунок одержувача
Платіжне вимога-доручення	Розрахунковий документ, що містить вимогу одержувача безпосередньо до платника сплатити суму коштів та доручення платника банку, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної платником суми коштів зі свого рахунку на рахунок одержувача. Складається з двох частин: - верхньої – вимоги одержувача безпосередньо до платника про сплату певної суми коштів; - нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів і перерахування її на рахунок одержувача
Розрахунковий чек	Документ який містить розпорядження власника рахунку установи банку-емітента, яка веде його рахунок, сплатити чековласникові вказану в чеку суму коштів
Акредитив	При цій формі банк за дорученням свого клієнта зобов'язаний: - виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги; - надати повноваження іншому банку здійснити цей платіж
Інкасо	Полягає в здобутті банком грошей по різних документах від імені своїх клієнтів і зарахуванні їх в установленому порядку на рахунок одержувача засобів.
Меморіальний ордер	Розрахунковий документ, який складають за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника та внутрішньобанківських операцій. Використовується при здійсненні розрахунків банками
Платіжна вимога	Розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або (за договірною списання) одержувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок одержувача. Платіжну вимогу застосовують у випадках, коли ініціатором переказу виступає стягувач.

Отже, безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів [17].

Першочерговим завданням системи обліку підприємства при вирішенні питань, пов'язаних із підвищенням рівня розрахунків, є забезпечення отримання необхідної для прийняття рішень інформації. Зокрема, інформації про стан розрахунків, дебіторської та кредиторської заборгованості, а також фінансовий результат при впровадженні заходів, спрямованих на поліпшення безготівкових розрахунків.

На сьогодні розроблено законодавчу та нормативно-правову базу, створено форми організації валютних відносин, сформовано національну валютну систему.

При здійсненні розрахункових операцій підприємства можуть використовувати розрахункові документи (табл. 2).

Клієнти для здійснення розрахунків самостійно обирають платіжні інструменти (за винятком меморіального ордера) і зазначають їх під час укладення

договорів. Правильно оформлені платіжні інструменти використовуються банком для здійснення розрахункових операцій.

Розробка правильної і найбільш раціональної розрахункової політики повинна проводитись на кожному підприємстві. Це є один з етапів шляху на покращення їх фінансування.

Успішне завершення практично кожної операції залежить від правильності вибору способу платежів, форми розрахунків та ін.

Проблеми обліку грошових коштів є досить важливим питанням, тому що від достовірності та оперативності обліку залежить вся фінансова діяльність та звітність підприємства.

Таким чином, існує потреба в розробці методики дослідження грошових коштів, підвищенні наукової обґрунтованості, розробці системи аналітичних і модельних засобів управління коштами.

Висновки. Таким чином, функціонування економіки важко уявити без системи розрахунків між суб'єктами господарської діяльності, забезпечення надійності та своєчасності платежів, першочергове місце в яких займають безготівкові розрахунки. Велика кількість підходів свідчить про становлення та розвиток безготівкових розрахунків в Україні.

Список літератури:

1. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 1999. – 895 с.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і допов. / М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, Л.Г. Панченко та ін.; За ред. проф. М.Ф. Огійчука. – К.: Алупта, 2006. – 878 с.
4. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” вищих навчальних закладів. / За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП Рута, 2009. – 912 с.
5. Дянів Р.П. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. – Київ:, 2002. – 704 с.
6. Завадський Й.С., Осовська Г.В., Юшкевич О.О. Словник економічних термінів: Менеджмент. Маркетинг, підприємництво. навч. – метод. посібник – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 444 с.
7. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво „Центр Європи”, 1997. – 576 с.
8. Золотогоров В.Г. Энциклопедический словарь по экономике: Польша, 1997 – 571 с.
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» від 01. 01. 2012 р. // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019
10. Нападовська, Л. В. Управлінський облік: монографія / Л.В. Нападовська. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2009. – 450 с.
11. Партин Г.О., Загородній А.Г. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 379 с.
12. Сахарцева І. І. Теоретико-методологічні аспекти проведення аудиту. – Київ, 2005. – 374 с.
13. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 328 с.
14. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. – К.: Знання, 2012. – 341 с.
15. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
16. Щетинін А.І. Гроші та кредит: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с.
17. <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.1284.0>

Пихняк Т.А., Кобылецкая М.А.

Хмельницький кооперативний торгово-економічний інститут

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ БЕЗНАЛИЧНЫХ РАСЧЕТОВ

Аннотация

Исследована экономическая сущность безналичных расчетов в современных условиях хозяйствования. Рассмотрены виды расчетных документов при осуществлении безналичных расчетов и проблемы учета денежных средств.

Ключевые слова: денежные средства, текущий счет в банке, безналичные расчеты, денежный поток.

Pihnyak T.A., Kobylets'ka M.A.

Khmelnytsky Cooperative Trade and Economic Institute

ECONOMIC NATURE OF CASHLESS PAYMENTS

Summary

It has been investigated the economic essence of non-cash payments in the current economic conditions. The article deals with the kinds of payment documents while doing non-cash accounting and reveals cash flow problems.

Keywords: cash, checking account in a bank, non-cash payments, cash flow.